

Wprowadzenie

Weksel już od wieków służy akceleracji obiegu pieniądza w transakcjach handlowych oraz ochronie interesów ekonomicznych wierzycieli na całym świecie. Od czasu wprowadzenia na polskich ziemiach pierwszej lokalnej ordynacji wekslowej (Gdańsk 1701 r.), a następnie powszechnie obowiązującej konstytucji sejmowej z 13.4.1775 r., weksel na stałe zagościł w polskim obrocie gospodarczym. Wydawałoby się, że ta oryginalna w swym funkcjonowaniu i archaiczna w terminologii instytucja cywilistyczna, po latach istnienia w Polsce gospodarki centralnie planowanej, nie będzie miała obecnie większego znaczenia w życiu społecznym i gospodarczym. Praktyka orzecznicza w dobie gospodarki rynkowej pokazuje jednak, że wniosek taki byłby zbyt pochopny. Oczywiście, niemal 40 lat funkcjonowania w Polsce ustroju socjalistycznego musiało wpłynąć na skalę obrotu wekslowego oraz świadomość następnych pokoleń co do dobrodziejstw i zagrożeń, jakie wiążą się ze stosowaniem weksla między stronami stosunku prawnego. Jednakże problematyka wekslowa, zarówno w okresie obowiązywania poprzedniego systemu, jak i po transformacji, była i jest niejednokrotnie przedmiotem rozstrzygnięć sądowych, co dowodzi, że praktyka wystawiania weksli nie zanikła, a jedynie ograniczyły się jej rozmiary.

Wiele z rozstrzyganych od lat 30-tych ubiegłego wieku spraw sądowych dotyczyło i dotyczy weksli wystawianych przez pracowników w celu zabezpieczenia roszczeń pracodawcy z tytułu powstałego lub mogącego powstać w przyszłości niedoboru w powierzonym pracownikowi mieniu. Kwestia ta nabrała ostatnio szczególnego znaczenia, o czym świadczy fakt, że od początku XXI w. można zaobserwować nieustanny wzrost zainteresowania tą tematyką, nie tylko przedstawicieli doktryny prawniczej, ale również świata mediów¹ i polityki². Otóż problem jest niebagatelny, bowiem coraz powszechniejsza praktyka stosowania w zakładach pracy weksli prowadzi niejednokrotnie do całkowitego po-

¹ Przykładowe i chronologicznie ułożone publikacje z GP: A. Zieliński, Czy pracownik może podpisać weksel in blanco?, GP 11.9.2008 r.; A. Minkowicz-Flanek, Czy pracodawca może żądać od pracownika podpisania weksla in blanco?, GP 28.7.2009 r.; W. Ostrowski, Czy pracodawca może żądać od pracownika podpisania weksla in blanco?, GP 6.6.2011 r.; T. Zalewski, Za weksel od pracownika szef firmy zapłaci grzywnę, GP 29.1.2013 r.

² Zob. m.in. odpowiedź podsekretarza stanu w MPiPS J. Dury na interpelację poselską posłów W. Kochana i T. Arkita, Nr 11097, <http://orka2.sejm.gov.pl/iz6.nsf> (dostęp: 6.8.2014 r.).

zbawienia pracownika ochrony przysługującej mu na gruncie przepisów prawa pracy. Chodzi tu w szczególności o przepisy regulujące odpowiedzialność materialną pracowników i przedawnienie roszczeń ze stosunku pracy. Przepisy te zostały wprowadzone do Kodeksu pracy przede wszystkim ze względu na powszechnie akceptowany, dawniej i obecnie, pogląd o konieczności łagodzenia odpowiedzialności prawnej pracowników za szkody wyrządzone przez nich w procesie pracy.

Ograniczona odpowiedzialność materialna pracowników, choć jest jedną z cech charakterystycznych prawa pracy i została w świecie prawniczym podniesiona do rangi zasady prawa, jest jednak zagrożeniem dla ekonomicznych interesów pracodawcy. Trzeba też bowiem przyznać, że obowiązujące obecnie przepisy prawa pracy nie zawsze w wystarczającym stopniu uwzględniają interesy pracodawców, bez których przecież nie byłoby pracowników. Z punktu widzenia podmiotu zatrudniającego Wechsel niesie zatem za sobą ograniczenie obaw, jakie wiążą się z możliwością wyrządzenia przez pracownika znacznej wielkości szkody w mieniu pracodawcy. W szczególności formalizm, bezwarunkowość i abstrakcyjność zobowiązania wekslowego, obiegowość weksla oraz związane z nim udogodnienia procesowe, wydają się być dla pracodawców wystarczająco przekonującym argumentem za podjęciem ryzyka wykorzystania tej instytucji prawnej w relacjach z pracownikami. Mowa tu o ryzyku, bowiem już pobieżne porównanie konsekwencji prawnych, do jakich prowadzi po stronie pracownika wystawienie przez niego weksla, może, również nieprawników, skłaniać do wniosku, że instrument ten powinien być w prawie pracy bezwzględnie zakazany. Tym bardziej dziwi zatem fakt, że przez prawie 70 lat, w tym ponad dwadzieścia obowiązywania Kodeksu pracy, stosowanie weksla między pracownikiem i pracodawcą nie było w orzecznictwie sądowym w ogóle kwestionowane, a pojawiające się przez ten czas w doktrynie głosy krytyczne można sprowadzić do poglądów jednego autora (zob. Rozdział II). Również obecnie w literaturze wydaje się przeważać stanowisko, że stosowanie weksla między stronami stosunku pracy jest w każdym przypadku dopuszczalne, zaś odmienny pogląd, choć już liczniej prezentowany, należy nadal do mniejszości.

Z drugiej jednak strony powstaje pytanie, czy wyciągnięty bez głębszej refleksji wniosek o zupełnej nielegalności weksla między stronami stosunku pracy jest rzeczywiście prawdziwy, a jeśli tak, to czy dotyczy on wszelkich okoliczności wykorzystania weksla przez pracownika i pracodawcę czy tylko niektórych?

Poszukiwaniu odpowiedzi na powyższe wątpliwości mają służyć rozważania prowadzone w niniejszej pracy i można przyjąć, że to właśnie jest zasadniczym celem jej powstania. Znalezienie konkretnych rozwiązań nie będzie jednak proste, bowiem Wechsel może zostać wykorzystany przez strony stosunku pracy w różnym celu i w danych okolicznościach może pełnić różne funkcje, nieko-

niecznie tę najbardziej intuicyjną – funkcję gwarancyjną. Może on bowiem pełnić np. funkcję płatniczą, a ponadto zabezpieczać interesy pracodawcy niezwiązane z powierzonym pracownikowi mieniem. Do tych ostatnich sytuacji można zaliczyć stosowanie weksla przy umowach o zakazie konkurencji w trakcie trwania zatrudnienia, przy klauzulach konkurencyjnych, czy też szeroko pojętych umowach szkoleniowych. Co więcej, weksel może również zabezpieczać interesy pracowników, w szczególności tych należących do wyższej kadry menedżerskiej lub mających dostęp do szczególnie ważnych dla pracodawcy informacji, których ujawnienie mogłoby narazić pracodawcę na szkodę.

Wskazana wyżej dyferencjacja sytuacji w jakich weksel może hipotetycznie znaleźć zastosowanie, wydaje się uzasadniać pogląd o niemożliwości rozstrzygnięcia w sposób generalny o nielegalności jego stosowania między stronami stosunku pracy. Takie rozstrzygnięcie byłoby bowiem możliwe wyłącznie wtedy, gdyby udało się udowodnić, że niezależnie od okoliczności wykorzystania przez pracownika i pracodawcę weksla, działanie takie należałoby uznać za bezprawne, jako niezajdujące podstawy normatywnej w aktualnym porządku prawnym. W taki właśnie sposób swoje stanowisko argumentują przeciwnicy wykorzystania weksla między pracownikiem i pracodawcą, toteż odrzucają oni generalnie możliwość stosowania tej instytucji prawnej między stronami stosunku pracy. Na poparcie swojej tezy podają również szereg innych argumentów, odnoszących się przede wszystkim do funkcji ochronnej prawa pracy. Na odmiennym stanowisku stoi jednak liczna grupa autorów, którzy nie zgadzają się ze wspomnianym wyżej poglądem twierdząc, iż skoro ustawodawca nie zakazał w sposób wyraźny stosowania weksla na gruncie prawa pracy, to należy taką praktykę w pełni zaakceptować, w myśl zasady „co nie jest zakazane, to jest dozwolone”.

Rozstrzygnięcie zarysowanego wyżej sporu jest sprawą kluczową i dlatego też została temu poświęcona odrębna część pracy. Już w tym miejscu można jednak nadmienić, że podstawa prawna dla stosowania weksla w stosunkach pracy wydaje się mieć oparcie w zasadzie swobody umów. Zobowiązanie wekslowe, w myśl dominującego w literaturze i orzecznictwie poglądu, powstaje bowiem w drodze umownego wydania weksla. Oczywiście, przyjęcie takiego założenia nie przesądza jeszcze o legalności stosowania weksla w stosunkach pracy, ani o tym kiedy taka praktyka jest dopuszczalna, a kiedy nie znajduje ona oparcia w obowiązującym systemie prawnym. Z tych względów konieczne wydaje się dogłębne rozważenie wybranych okoliczności, w jakich weksel może znaleźć zastosowanie między pracownikiem i pracodawcą, a następnie dokonanie ich oceny w świetle ograniczeń swobody umów. Orzekając bowiem o możliwości stosowania weksla między stronami stosunku pracy, nie można z jednej strony lekceważyć jego istoty i funkcji, jakie pełni w obrocie od kilkuset lat, ale z dru-

giej strony nie należy również pomijać szczególnych właściwości prawa pracy i ochronnego charakteru norm stanowionych przez ustawodawcę w tej gałęzi prawa. Konieczne wydaje się zatem stworzenie kompleksowej i spójnej koncepcji, uwzględniającej zarówno istotę zabezpieczenia wekslowego, jak i specyfikę stosunku pracy oraz szczególną pozycję tworzących go stron. Koncepcja taka nie została dotychczas stworzona, zaś prezentowane w doktrynie i judykaturze prawa pracy poglądy na niektóre zagadnienia wchodzące w zakres tematyczny tej pracy, są niejednokrotnie oparte na błędnych uproszczeniach, a niekiedy stoją nawet w jaskrawej sprzeczności z charakterem prawnym poszczególnych elementów wchodzących w skład złożonego stosunku wekslowego.

Warto już w tym miejscu podkreślić, że nie wydaje się, aby możliwość stosowania weksła, czy też ogólnie papierów wartościowych, między pracownikiem i pracodawcą, mogła być w aktualnym stanie prawnym *a priori* odrzucona. Legalność ich wykorzystania powinna natomiast być zawsze oceniana w konkretnych okolicznościach, ze względu na które weksel lub inny papier wartościowy został wystawiony, oraz w świetle całokształtu konsekwencji prawnych, do jakich to w danym przypadku prowadzi. Niekiedy jednak dokonane w ten sposób ustalenia mogą nie doprowadzić interpretatora tekstu prawnego do jednoznacznych wniosków. W takim przypadku, ze względu na wymóg przejrzystości systemu prawnego i bezpieczeństwo obrotu wekslowego, należałoby rekomendować wprowadzenie do systemu prawnego stosownych zmian. *Prima facie* o konieczności ich dokonania może świadczyć fakt, że przez ostatnie dwa lata Główny Inspektor Pracy, z wykorzystaniem polityków i nacisku medialnego, dwukrotnie występował do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z wnioskiem o wprowadzenie do polskiego porządku prawnego regulacji odnoszących się bezpośrednio do stosowania zabezpieczeń wekslowych w stosunkach pracy, właśnie ze względu na wątpliwości, jakie zagadnienie to wywołuje w praktyce inspektorów pracy³.

Wyżej wskazane założenia co do treści determinują układ pracy. Rozdział pierwszy ma w sposób ogólny przybliżyć instytucje prawa wekslowego oraz pojęcia, jakimi posługuje się ta dziedzina prawa, w celu lepszego zrozumienia rozważań będących przedmiotem dalszych części pracy. Rozdział drugi ma charakter bardziej historyczny, bowiem zawiera omówienie najciekawszych orzeczeń sądowych dotyczących problematyki prawnowekslowej między stronami stosunku pracy, a przy okazji ukazuje jak na przestrzeni ponad 80 lat ewoluowała

³ Zob. np. interpelację poseł J. Pitery z 13.4.2012 r. w sprawie wątpliwości Głównego Inspektora Pracy co do dopuszczalności stosowania zabezpieczeń wekslowych w stosunkach pracy, Nr 4040, <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=7694BE5D> (dostęp: 3.2.2013 r.). Zob. również odpowiedź MPiPS na wskazaną wyżej interpelację z 6.7.2012 r. <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=29DF85E1> (dostęp: 3.2.2013 r.).

w tym zakresie linia orzecznicza. W rozdziale tym przedstawione zostało również stanowisko wybranych autorów na kwestie związane ze stosowaniem weksla między pracownikiem i pracodawcą. Ten ostatni zabieg, oprócz walorów czysto poznawczych, ma także na celu ukazanie, jaki jest obecnie dorobek myśli prawniczej w zakresie rozważań składających się na temat rozprawy. Rozdział trzeci ma za przedmiot rozstrzygnięcie wspomnianego już wyżej sporu co do istnienia lub nieistnienia podstawy prawnej dla stosowania weksla między stronami stosunku pracy. W ramach tej części pracy szczegółowej analizie poddany został m.in. zakres odniesienia przepisu odsyłającego art. 300 KP, na który powołują się zarówno zwolennicy, jak i przeciwnicy stosowania weksla między stronami stosunku pracy. W rozdziale tym zaproponowane zostało stosunkowo nowe podejście do problematyki uzasadnienia normatywnego dla wykorzystania weksla między pracownikiem i pracodawcą, oparte na obowiązywaniu w systemie prawnym normy nadającej stronom stosunku prawnego kompetencję do swobodnego kształtowania swojej sytuacji prawnej w drodze dwustronnych czynności prawnych (swoboda umów). Rozdział czwarty stanowi ocenę legalności wykorzystania przez pracodawcę weksla w tych sytuacjach, w których do odpowiedzialności pracownika znajdują zastosowanie przepisy działu piątego Kodeksu pracy. W rozdziale tym omówiono również trzy możliwości, które *de lege lata* może wobec pracodawcy wykorzystać pracownik w razie uznania, że zastosowanie przez podmiot zatrudniający weksla w danych okolicznościach było niedopuszczalne. W rozdziale tym odniesiono się także do problemu obrony interesów pracownika w razie indosowania weksla przez pracodawcę. Rozdział piąty stanowi próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie o legalność wykorzystywania przez pracodawców weksla przy zawieranych z pracownikami klauzulach konkurencyjnych. Natomiast w rozdziale szóstym podjęto problematykę stosowania przez pracodawców weksla w związku z szeroko pojętymi umowami szkoleniowymi. W ostatnim rozdziale, siódmym, omówiona została kwestia stosowania przez pracowników weksli względem swoich pracodawców, co również może niekiedy budzić pewne wątpliwości natury prawnej i aksjologicznej. Zagadnienia poruszane w trzech ostatnich rozdziałach pracy, nie były dotychczas poddane szerszej analizie w literaturze przedmiotu. Praca została zakończona wnioskami *de lege lata* i *de lege ferenda*.

Część I. Zagadnienia ogólne

Rozdział I. Weksel – charakterystyka ogólna

§ 1. Uwagi ogólne

Prawo wekslowe w początkach swego rozwoju było przede wszystkim prawem zwyczajowym, gdyż nie istniały w tym zakresie żadne regulacje pochodzące od aparatu państwowego lub poparte jego autorytetem¹. Obecnie jednak regulacje takie istnieją, a podstawowym aktem prawnym normującym w Polsce problematykę wekslową jest ustawa z 28.4.1936 r. – Prawo wekslowe². Wskazany tu akt prawny stanowi wyraz dostosowania polskiego porządku prawnego do uchwalonych w Genewie trzech konwencji międzynarodowych³. Ponieważ prawo wekslowe traktowane jest jako część prawa cywilnego, w szczególności prawa zobowiązań, toteż w sprawach nieuregulowanych jego przepisami, do stosunków wekslowych znajdują również wprost zastosowanie przepisy KC (zwłaszcza części ogólnej, części ogólnej prawa zobowiązań oraz regulacje dotyczące papierów wartościowych). Między normami tych dwóch aktów prawnych zachodzi zatem

¹ Dziś, mimo brzmienia art. 56 KC, zwyczaje nie odgrywają doniosłej roli w stosunkach wekslowych. Nie są one jednak bez znaczenia, zwłaszcza ze względu na treść art. 65 KC, gdyż mogą one okazać się pomocne przy wykładni oświadczeń woli stron umowy o wydanie weksla lub porozumienia wekslowego. Szerzej zob. A. Szpunar, Uwagi o wykładni weksla, Rej. 1994, Nr 2, s. 73 oraz P. Machnikowski, Weksel własny in blanco, Warszawa 2002, s. 124 i n.

² Dz.U. Nr 37, poz. 282 ze zm.; dalej jako: PrWeksl.

³ Konferencja poświęcona prawu wekslowemu odbyła się w Genewie w dniach 13 maja–7 czerwca 1930 r. Jej efektem było uchwalenie, przyjętych również przez Polskę, trzech konwencji międzynarodowych. Pierwszej, w sprawie jednolitej ustawy o wekslach trasowanych i własnych (Dz.U. z 1937 r. Nr 26, poz. 175). Drugiej, o uregulowaniu pewnych kolizji ustaw w przedmiocie weksli trasowanych i własnych (Dz.U. z 1937 r. Nr 26, poz. 177). Trzeciej, dotyczącej opłaty stemplowej w przedmiocie weksli trasowanych i własnych (Dz.U. z 1937 r. Nr 26, poz. 179).

relacja *lex specialis–lex generalis*⁴. Ponadto, oprócz przepisów KC, do weksli odnoszą się również inne ustawy (np. KPC, KSH, PrDew, PrBank, PrNot), a także rozporządzenia⁵, bowiem weksel znajduje szerokie zastosowanie w stosunkach prawnych regulowanych przez różne dziedziny prawa⁶. Aktualnie do problematyki wekslowej nie odnoszą się natomiast w żaden sposób przepisy prawa pracy, w szczególności KP. Sytuacja ta może jednak ulec zmianie, gdyż odniesienie takie zostało przewidziane w projekcie nowego KP⁷.

W doktrynie dominuje przekonanie, że normy prawa wekslowego mają charakter *ius cogens* (przynajmniej jeśli chodzi o tzw. ochronę interesów obrotu)⁸. Należy jednak podkreślić, że wszelkie generalizacje w tym względzie mogą okazać się ryzykowne, na co słusznie zwraca uwagę P. Machnikowski⁹. Nie ulega oczywiście wątpliwości, że jedną z cech weksla jest jego sformalizowanie, przejawiające się głównie w określeniu przez ustawodawcę w sposób ścisły jego treści (art. 1 i 101 PrWeksl), toteż wszelkie uzgodnienia stron, które byłyby sprzeczne z formalnymi wymogami weksla, należy uznać za nieważne. Nie zmienia to jednak faktu, że w pewnym stopniu strony stosunku wekslowego mogą odmiennie, niż wynika to z przepisów ustawy, ukształtować treść wzajemnych praw i obowiązków w oparciu o zasadę swobody umów¹⁰. Należy jednak pamiętać, że wszelkie ustalenia w tym zakresie wywołują generalnie skutek jedynie między stronami, nie wiążąc będącego w dobrej wierze nabywcy weksla przez indos, zgodnie z zasadą *quod non est in cambio, non est in mundo*.

⁴ M. Czarnecki, L. Bagińska, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz, Warszawa 2008, s. 14; I. Rosenblüth, Prawo wekslowe. Komentarz, Warszawa 1997, s. 9; T. Szente, Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz, Warszawa 1974, s. 9.

⁵ Do najważniejszych z nich należy zaliczyć rozp. MS z 12.4.1991 r. w sprawie prowadzenia ksiąg notarialnych oraz przekazywania na przechowanie dokumentów sądom rejonowym (Dz.U. Nr 33, poz. 147 ze zm.).

⁶ Przykładowo, na gruncie prawa podatkowego (art. 33d § 2 OrdPU), prawa lotniczego (art. 30 PrLot), prawa atomowego (art. 5 ust. 5b PrAtom), prawa medycznego (art. 35 RestrZOZU).

⁷ Zob. http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Departament%20Prawa%20Pracy/kodeksy%20pracy/KP_04.08.pdf (dostęp: 13.2.2012 r.). KKPP została powołana na podstawie rozp. RM z 20.8.2002 r. w sprawie utworzenia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Pracy (Dz.U. Nr 139, poz. 1167 ze zm.). Działała ona do 2006 r. Komisja była zespołem niezależnych ekspertów, w którego skład wchodził wybitni znawcy przedmiotu. Do zadań Komisji należało opracowanie założeń rekodyfikacji indywidualnego prawa pracy, założeń kodyfikacji zbiorowego prawa pracy oraz projektów ustaw realizujących te założenia.

⁸ Tak m.in. M. Czarnecki, L. Bagińska, Prawo wekslowe, s. 15; I. Rosenblüth, Prawo wekslowe, s. 9.

⁹ P. Machnikowski, Prawo wekslowe, Warszawa 2009, s. 26.

¹⁰ *Ibidem*. Autor uznaje, że przepisy prawa wekslowego mają co do zasady charakter dyspozytywny. Całkowicie odmiennie L. Bagińska, Prawo wekslowe i czekowe, Warszawa 2008, s. 16 i n., która ograniczenie autonomii woli stron podaje jako zasadę Prawa wekslowego.

Warto również podkreślić, że weksle nie podlegają w chwili obecnej opłacie skarbowej z racji uchwalenia nowej ustawy i zaprzestania emisji urzędowych blankietów wekslowych¹¹.

§ 2. Pojęcie, rodzaje i funkcje weksla

I. Pojęcie

Przepisy prawa wekslowego nie definiują pojęcia weksla. Podają natomiast precyzyjnie istotne elementy (tzw. rekwizyty wekslowe), które musi zawierać dokument, aby można go było uważać za weksel. Elementy te zostaną szczegółowo omówione w dalszej części pracy. W tym miejscu natomiast nieco uwagi zostanie poświęcone doktrynalnym definicjom weksla, które można spotkać w literaturze naukowej. Definicje podawane przez poszczególnych autorów różnią się od siebie (niekiedy znacznie) głównie ze względu na zróżnicowanie poglądów co do charakteru i momentu powstania zobowiązania wekslowego. Według poglądu S. Wróblewskiego, weksel „jest to dokument, posiadający dokładnie przez prawo określoną formę i wyposażony przez prawo tą właściwością, że umieszczenie na nim podpisu stanowi podstawę i przyczynę (*causa efficiens*) zobowiązania wekslowego osoby, od której pochodzi podpis”¹². Podobny pogląd wyraziła I. Heropolitańska stwierdzając, że weksel „jest to papier wartościowy o określonej dokładnie przez prawo wekslowe formie, charakteryzujący się tym, że złożenie na nim podpisu stanowi podstawę i przyczynę zobowiązania wekslowego podpisującego”¹³. Nieco inne stanowisko, choć nadal w duchu koncepcji kreacyjnej, zajął S. Janczewski, który za weksel uznał „oderwane od swej przyczyny gospodarczej zobowiązanie formalne, które powstaje przez podpisanie dokumentu, mającego dokładnie przez prawo określoną formę”¹⁴.

Już po krótkiej analizie powyższych definicji można stwierdzić, że różnią się one od siebie znacznie. S. Wróblewski definiuje weksel jako dokument, I. Heropolitańska jako papier wartościowy, zaś S. Janczewski jako zobowiązanie formalne. Definicje te łączy jednak to, że wszystkie one nawiązują wyraźnie do tzw. koncepcji kreacyjnej, zgodnie z którą zobowiązanie wekslowe powstaje przez samo podpisanie weksla. Teoria ta, o czym będzie jeszcze mowa, nie zasługuje na aprobatę, toteż w niniejszej pracy za wiążącą uznana zostanie

¹¹ Ustawa z 16.11.2006 r. o opłacie skarbowej (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1628).

¹² S. Wróblewski, Prawo wekslowe i czekowe, Kraków 1936, s. 15 i n.

¹³ I. Heropolitańska, Weksel w obrocie gospodarczym, Warszawa 2002, s. 31.

¹⁴ S. Janczewski, Prawo handlowe, wekslowe i czekowe, Warszawa 1947, s. 408.

definicja podana przez I. Róžańskiego, według której: „weksel jest papierem wartościowym posiadającym części składowe ściśle przez prawo wekslowe przepisane, w którym wystawca dokumentu albo sam przyrzeka zapłatę oznaczonej sumy pieniężnej, albo poleca zapłatę osobie trzeciej, przyjmując bezwarunkową odpowiedzialność za zapłatę i poddając się wszelkim rygorom prawa wekslowego”¹⁵. Jest to definicja nieco węższa od wcześniej przytoczonych, ponieważ kładzie nacisk tylko na podpis wystawcy weksla (trasowanego i własnego), pomijając podpisy innych dłużników wekslowych (akceptanta, awalisty, indosanta). Posiada ona jednak ten walor, że uwypukla w swojej treści elementy istotne z punktu widzenia dalszych rozważań nad tematem pracy (tj. oświadczenie wystawcy o poddaniu się pod rygor wekslowy i przyjęciu bezwarunkowej odpowiedzialności za zapłatę weksla).

Mimo że obowiązujące prawo (w szczególności KC) nie podaje ogólnej definicji papieru wartościowego¹⁶ oraz nie istnieje przepis, który by wyraźnie nadał wekslowi taki charakter, to nie ulega wątpliwości, że weksel jest papierem wartościowym¹⁷. Wynika to pośrednio z regulacji prawa wekslowego, a także z faktu, że weksel wyraźnie posiada cechy papieru wartościowego¹⁸, a dokładnie mającego charakter konstytutywny¹⁹ dłużnego papieru wartościowego na zlecenie²⁰.

II. Rodzaje

Prawo wekslowe nie definiuje co prawda weksla, jednak wymienia jego rodzaje, wyróżniając weksel trasowany i własny (art. 1 i 101 PrWeksl). W art. 10 PrWeksl

¹⁵ I. Róžański, Podręcznik prawa wekslowego wraz z wzorami weksli, Warszawa 1957, s. 19.

¹⁶ Nie stanowi definicji o charakterze ogólnym przepis art. 3 pkt 1 ustawy z 29.7.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 94).

¹⁷ W tym względzie panuje jednolitość poglądów. Natomiast niektórzy autorzy wyrażają czasem pewne wątpliwości względem weksla *in blanco*, o czym będzie jeszcze mowa w dalszej części pracy.

¹⁸ Co do problematyki papierów wartościowych i ich charakterystyki zob. w szczególności: SPP, t. 18, 2010; J. Mojak, Prawo papierów wartościowych. Zarys wykładu, Warszawa 2010; Prawo papierów wartościowych, t. 4, pod red. S. Włodyki, Warszawa 2003; A. Ohanowicz, J. Górski, Zobowiązania – część szczegółowa, Warszawa 1976; Z. Radwański, Prawo zobowiązań, Warszawa 1986; A. Szpunar, Podstawowe problemy papierów wartościowych, PIP 1991, Nr 2; M. Wójwoda, Charakter prawny książeczek ubezpieczeniowych, PB 2004, Nr 4; F. Zoll, Klauzule dokumentowe. Prawo dokumentów dłużnych ze szczególnym uwzględnieniem papierów wartościowych, Warszawa 2004.

¹⁹ P. Machnikowski, Prawo wekslowe, s. 30.

²⁰ M. Czarnecki, L. Bagińska, Prawo wekslowe, s. 29; Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, Zobowiązania – część szczegółowa, Warszawa 2005, s. 340. Należy jednak zaznaczyć, że opatrzenie weksla klauzulą „nie na zlecenie” kształtuje go w sposób odpowiadający istocie papieru imiennego. W polskim porządku prawnym nie jest natomiast możliwe wystawienie weksla na okaziciela (w odróżnieniu od anglosaskiego systemu wekslowego). Podobny efekt gospodarczy można jednak uzyskać opatrząc weksel indosem *in blanco*.

mowa również o wekslu niepełnym w chwili wystawienia (tzw. *in blanco*), jednak nie jest to, ściśle mówiąc, trzeci rodzaj weksła, a jedynie niepełna forma weksła własnego lub trasowanego (zostanie jej poświęcona oddzielna część pracy). Weksel trasowany (ciągniony lub trata) charakteryzuje się tym, że wystawca (trasant) kieruje do innej osoby (trasata) bezwarunkowe polecenie zapłaty określonej w wekslu sumy pieniężnej na rzecz lub na zlecenie wskazanej w wekslu osoby uprawnionej (remitenta). Weksel taki zostaje przedstawiony trasatowi do przyjęcia. W razie jego zaakceptowania przez złożenie podpisu na wekslu trasat staje się akceptantem i przystępuje do stosunku wekslowego w charakterze dłużnika głównego (tj. m.in. odpowiada niezależnie od aktów staranności ze strony wierzyciela takich jak np. protest). Inaczej jest w przypadku weksła własnego (zwanego również sola wekslem, suchym lub prostym), gdzie to wystawca sam składa bezwarunkowe przyrzeczenie zapłaty określonej sumy wekslowej na rzecz lub na zlecenie remitenta.

Podstawowe zatem różnice między wekslem trasowanym a własnym można sprowadzić do czterech elementów. Po pierwsze, w wekslu własnym mamy do czynienia z przyrzeczeniem zapłaty przez wystawcę, zaś w wekslu trasowanym z poleceniem zapłaty skierowanym do innej osoby²¹. Po drugie, w wekslu własnym występują dwa podmioty (wystawca i remitent), zaś w wekslu trasowanym mamy jeszcze do czynienia z trasatem (który po dokonaniu akceptu weksła staje się głównym dłużnikiem wekslowym, zwanym akceptantem). Po trzecie, wystawca weksła trasowanego nie jest głównym dłużnikiem wekslowym, w przeciwieństwie do wystawcy weksła własnego, który odpowiada tak samo jak akceptant weksła trasowanego (art. 104 PrWeksl). Po czwarte, w wekslu trasowanym wystawca może być jednocześnie remitentem lub trasatem (art. 3 PrWeksl), natomiast w przypadku weksła własnego ustawodawca wyłączył taką możliwość (art. 103 PrWeksl).

III. Funkcje

Weksel spełnia różne funkcje w obrocie gospodarczym. Do najważniejszych z nich zalicza się funkcję kredytową, płatniczą, obiegową, refinansową i gwarancyjną²².

²¹ W praktyce obrotu wekslowego jest to najważniejsze kryterium służące do określenia rodzaju weksła, co wskazywane jest również w orzecznictwie SN – zob. np. wyr. z 17.10.1928 r., Rw III 1367/28, OSP 1930, poz. 19 oraz z 28.6.1935 r., C II 559/35, OSP 1936, poz. 577.

²² Zob. M. Czarnecki, L. Bagińska, Prawo wekslowe, s. 22 i n.; I. Heropolitańska, Weksel, s. 31; R. Niemczyk, Prawo wekslowe i czekowe, Bydgoszcz 2001, s. 24 i n.; A. Szpunar, M. Kaliński, Komentarz do prawa wekslowego i czekowego, Warszawa 2003, s. 22–23; P. Nazarewicz, Wybrane zagadnienia z zakresu prawa wekslowego, cz. III, PPH 1996, Nr 9, *passim*.